

УДК 911.3

Жулканич Б.М., Жулканич Я.Б.

Ужгородський національний університет, 88000, м. Ужгород, вул. Університетська, 14
depgeo@univ.uzhgorod.ua

СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕЛЕКТОРАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ НАСЕЛЕННЯ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЗА ПЕРІОД 2000-2012рр..

Висвітлено суспільно-географічних аспектів електоральної поведінки населення адміністративної одиниці країни як компонента політичної сфери суспільства.

Ключові слова: електоральна поведінка, населення, соціальні групи.

Актуальність проблеми. На теперішній час, коли наше суспільство знаходиться в глибокій політичній та економічній кризі, особливої уваги потребує вивчення політичної поведінки населення, яка найсуттєвіше впливає на перспективи формування громадянського суспільства у державі. Адже становлення демократії в країні об'єктивно вимагає всебічного дослідження електоральних вподобань населення України. Вивчення територіальних електоральних особливостей є однією з основ розв'язання регіональних суперечностей, наявних в Україні, цивілізованими, конституційними шляхами. Водночас у країні гостро стоїть проблема перекручень істинного волевиявлення громадян, а дослідження закономірностей поведінки виборців може сприяти визначенню ступеня достовірності минулих голосувань і створенню системи запобігання фальсифікацій у майбутньому.

Аналіз останніх публікацій. Проблема електоральної поведінки населення розглядалася переважно у працях політологів, соціологів, фахівців виборчого законодавства. Однак в останні роки з'явилися публікації географічного профілю, зокрема праці таких науковців, як С. Білоусов, Ю. Візниця, О. Князева, А. Литвин, В. Миронюк, О. Петров, М. Пістун, Р. Старовойтенко, Є. Хан, Н. Хома, О.Шаблій.

Виклад основного матеріалу.

Закарпатська область за площею (12.8 тис. км. кв.) та кількістю населення (1254,4 тис. осіб) є однією з найменших в Україні і в політичних настроях виборців є відносно стабільна і достатньо прогнозована. На

парламентських виборах 2002р. чисельність електорату становила 900027 виборців (у 1998р. – 882512). У 2006 році чисельність виборців зросла більше ніж на 36 тис. осіб і становила – 936836. Таким чином, від Закарпаття до Верховної Ради України в 2002 році по мажоритарних округах обиралися 6 депутатів. Якщо порівняти цей показник, наприклад, з Донецькою, Дніпропетровською областями, де відповідно до парламенту обиралися 22 та 16 народних депутатів, то стає зрозумілим, що питома вага Закарпаття у великій політиці є незначною. Боротьба партій за вплив у регіоні відбувається перш за все тому, що Закарпаття має досить зручне геополітичне положення. На нинішній день кордони з Польщею, Словаччиною, Румунією, Угорщиною вже стали кордонами з Європейським Союзом.

У складі електорату області найбільш помітні такі дві соціальні групи, як міські та сільські жителі. За результатами останнього перепису населення кількість міських жителів зменшилась на 9,5% і становить 466 тис. осіб. (37%), а сільського – 792,3 тис. осіб. (63%). Аналіз засвідчує, що в результаті соціальних змін відбулося переміщення населення у сільську місцевість. При цьому у Берегівському, Іршавському та Хустському районах 90% населення проживає в сільській місцевості.

Крім того, значна кількість сільського населення проживає в горах. Згідно закону України «Про статус гірських населених пунктів України»

такий статус отримали 176 населених пунктів, в яких проживає 250 тис. осіб. Робити однозначний висновок про прямий вплив такого поділу на результати голосування важко, але певна залежність в даному випадку присутня. Ще К. Маркс писав, що місто експлуатує село економічно, а село місто – політично. На Закарпатті це особливо помітно. У той час, як виборчі штаби концентрують увагу на городянах, перемогу їм забезпечують селяни. Сільський виборець більш контрольований із боку

влади, він є більш дисциплінованим, до окремих сіл важко добиратись спостерігачам. І хоч настрої населення в містах та селах принципово не відрізняються, однак в селах більш чітко спостерігається вплив адмінресурсу.

Характерною особливістю населення області є багатонаціональність. На території області проживають представники понад 70 національностей. Найбільші з них бачимо на табл. 1.

Таблиця 1

Національний склад населення Закарпаття

українці	1010,1 тис. осіб	(80,5%),
угорці	151,5 тис. осіб	(12,5%),
румуни	32,1 тис. осіб	(2,6%),
росіяни	31,1 тис. осіб	(2,5%),
цигани	14,0 тис. осіб	(1,1%),
словаки	5,6 тис. осіб	(0,5%),
німці	3,5 тис. осіб	(0,3%).

За даними всеукраїнського перепису населення 2001-го року на Закарпатті 81% населення вважає українську своєю рідною. Майже всі її сусіди за цим показником досягали більших результатів. Це бачимо на Рис. 4.1. На ньому бачимо, що чим західніше рухаємось, тим менше українськомовне населення. Деяку аналогію мовного питання можемо провести з виборчими процесами. Виходячи діяльністю всіх партій їх можемо поділити на «проукраїнські» та «проросійські». Підтримка проукраїнських

сил завжди переважала в Західних областях, а проросійських у східних. Закарпаття, у порівнянні з іншими західними областями, не показувала високої підтримки проукраїнських партій.

Це ми можемо прослідкувати на табл. 2., де чітко видно підтримку закарпатських виборців відносно різних політичних сил з часів незалежності.

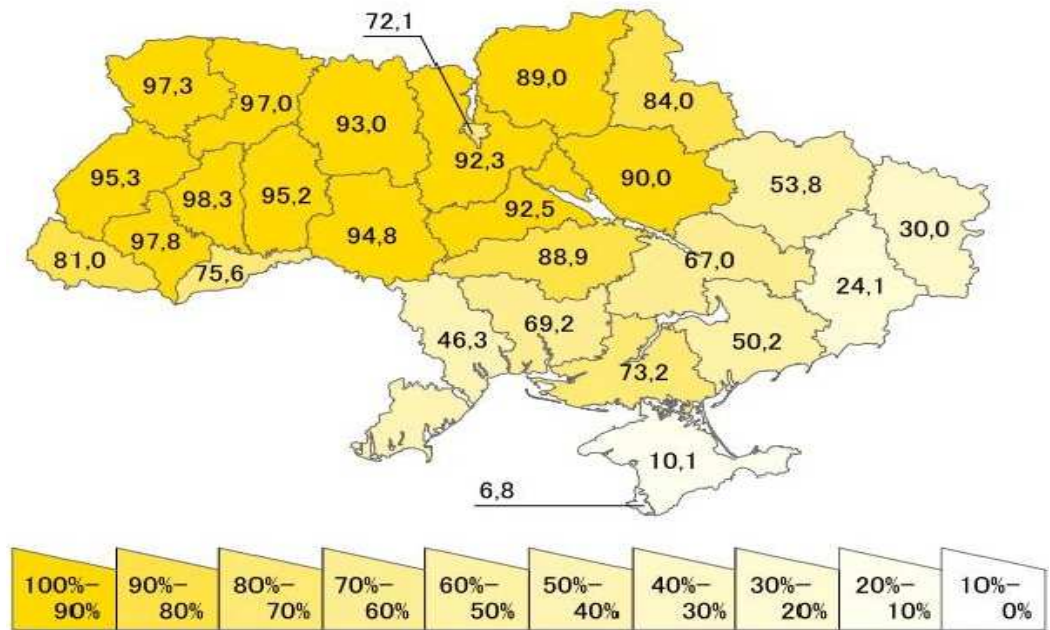

Рис. 1. Кількість україномовного населення за переписом 2001-го року

Таблиця 2

Електоральна поведінка населення Західних областей України

Область	За Україну в складі СРСР 17.03.1991	Підтримка Кравчука 1994	Підтримка Кучми 1999	Підтримка Нашої України 2002	Підтримка Ющенка 2004
Львівська	16,40%	93,77%	91,59%	63,92%	93,74%
Івано-Франківська	19,30%	94,46%	92,30%	74,61%	95,72%
Тернопільська	19,30%	94,80%	92,17%	69,01%	96,03%
Закарпатська	60,20%	70,52%	84,63%	36,50%	67,45%
Чернівецька	60,80%	61,82%	73,21%	46,27%	79,75%

Бачимо, що підтримка колишнього президента і його провладної партії є досить низькою у порівнянні наприклад з сусідніми Івано-Франківською чи Львівською областями. З побачених фактів та з розподілу голосів на виборах можемо сказати: те, кому саме люди довіряють вирішення соціальних та економічних проблем, залежить не від відмінностей у тонкощах соціальних і економічних програм різних не лівих політичних сил. Довіра виборців, як з'ясувалося, залежить від поділюваних з політиками національних почуттів. Саме національні почуття моноетнічних українців схиляють їх до довіри більше тим політикам, які переконують, що життя покращиться

через вступ України до Євросоюзу та захист української мови і культури.

А національні почуття російсько-українців і моноетнічних росіян схиляють їх до довіри більше тим політикам, які переконують, що життя покращиться, якщо Україна не буде приєднуватися до НАТО, а приєднається до союзу Росії і Білорусі, до СЕП та надасть російській мові статус державної. Закарпатці через свою багатонаціональність демонструють неоднозначність.

Компактність проживання угорців, румун робить їх потужною політичною силою на виборах. Слід відмітити, що на президентських виборах 2004 року

румунська та угорська національні меншини активно підтримували кандидатуру В. Януковича. Саме тому одна із останніх передвиборчих поїздок у третьому турі виборів була здійснена ним саме в м. Берегово.

Угорці компактно проживають у Берегівському (54 тис. чол.), Виноградівському (30,9 тис. осіб), Ужгородському (32,8 тис. осіб), Мукачівському (19,9 тис. осіб.), Тячівському (5 тис. осіб), Хустському (5,5 тис. осіб) районах.

Інтереси угорської національної меншини репрезентуються в суспільно-політичному житті краю цілим рядом національно-культурних товариств: Спілка угорських журналістів, Спілка угорських бібліотекарів, Спілка угорських підприємців, Товариство угорської культури Закарпаття, Товариство угорської інтелігенції та інші. Перші угорські національно-культурні товариства створюються в 1989 році і тоді ж об'єднуються в обласне Товариство угорської культури Закарпаття (ТУКЗ), вплив якого тривалий час був домінуючим. Розкол серед угорської меншини краю розпочався з виборчої кампанії 1994 року. Після парламентських виборів 1994 року з ТУКЗ вийшли Брегівська, Тячівська, Свалявська районні та Ужгородська міська організації і створили Форум угорських організацій Закарпаття. Таким чином, боротьба за депутатський мандат стала чи не головною причиною протиріч всередині угорської меншини краю. В цілому ж відносини, які складаються між національними угорськими організаціями в Закарпатті, віддзеркалюють політичну ситуацію в Угорській республіці – суперечки між Товариством угорської культури Закарпаття (ТУКЗ) і Демократичним союзом угорців України (ДСУУ) (І.Гайдош) в основному повторюють відносини двох провідних партій Угорщини – правонаціоналістичної ФІДЕС і соціалістичної.

Румуни Закарпаття компактно проживають у 9 населених пунктах – Солотвино, Діброва, Глибокий Потік, Топчино, Подішор, Бескеу, Корбунешть, Малий Боуц, Великий Боуц Тячівського району і в 4 Рахівського району: Біла Церква,

Середнє Водяне, Плауц, Добрик. В Закарпатській держ-телерадіокомпанії працює редакція румунського радіомовлення: радіо – 8,5 год., телебачення – 3 год. на місяць. З 1989 року в області діє впливове соціально-культурне товариство румун Закарпаття ім. Г. Кожбука. Серйозною проблемою румун Закарпаття є високий рівень безробіття [36].

Крім чинників міського та сільського населення, та етнічного фактору пов'язаним з багато національністю Закарпаття у регіоні діють ще інші умови що спричиняють своєрідну електоральну географію. До таких чинників відносимо активність участі в виборців у перегонах.

Рівень активності виборців у Закарпатській області є досить низьким, на що, можливо, впливає те, що Закарпаття є регіоном компактного проживання етнічних меншин, котрі складають там велику частину населення. Особливо це стосується угорців, які дуже незначною мірою інтегруються в політичне життя України. Можливою причиною низької активності виборців є також високий рівень трудової міграції. Найбільша активність виборців цього регіону була зафіксована на парламентських виборах в 1998р. – 68,88% та в 2002р. – 69,50%. Одночасно, на президентських виборах у 1994р. вона становила лише 65,99% в першому турі, а в другому вона знизилася до 65,10%. Характерні ознаки фальсифікації мала ситуація на виборах в 1999р.: активність на першому турі становила лише 62,31%, проте, в другому турі стрімко зросла до 88,49%, що нагадує ситуацію в Донецькій області.

На президентських виборах 2004р. явка теж не була високою: в першому турі вона становила 66,92%, в той час як у другому турі зросла до 67,51%, але під час переголосування знизилася до 65,71%. Причому в 74 окрузі, де переважну більшість складають українці, явка постійно зростала, а в 75 окрузі з великим відсотком угорців явка, навпаки, постійно падала.

Як правило, для більшості виборчих кампаній характерною є висока активність виборців у західних областях, за винятком Закарпатської області. На рис. 2. зображена діаграма, яка показує процент явки виборців

Закарпаття в попередніх виборах, що проводилися в незалежній Україні. Помічається стабільно невисокий рівень у порівнянні як сусідніми областями, так і з загальноукраїнськими (див. рис. 3).

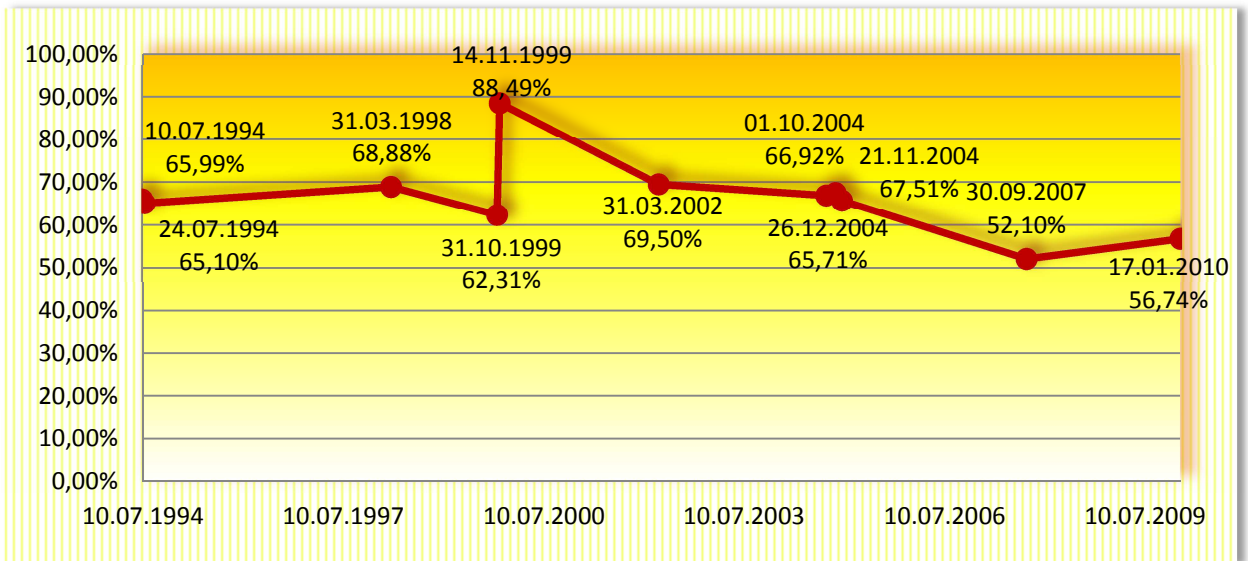

Рис.2. Явка виборців Закарпаття на виборах з 1994 по 2010 роки
[дані Центральної Виборчої Комісії]

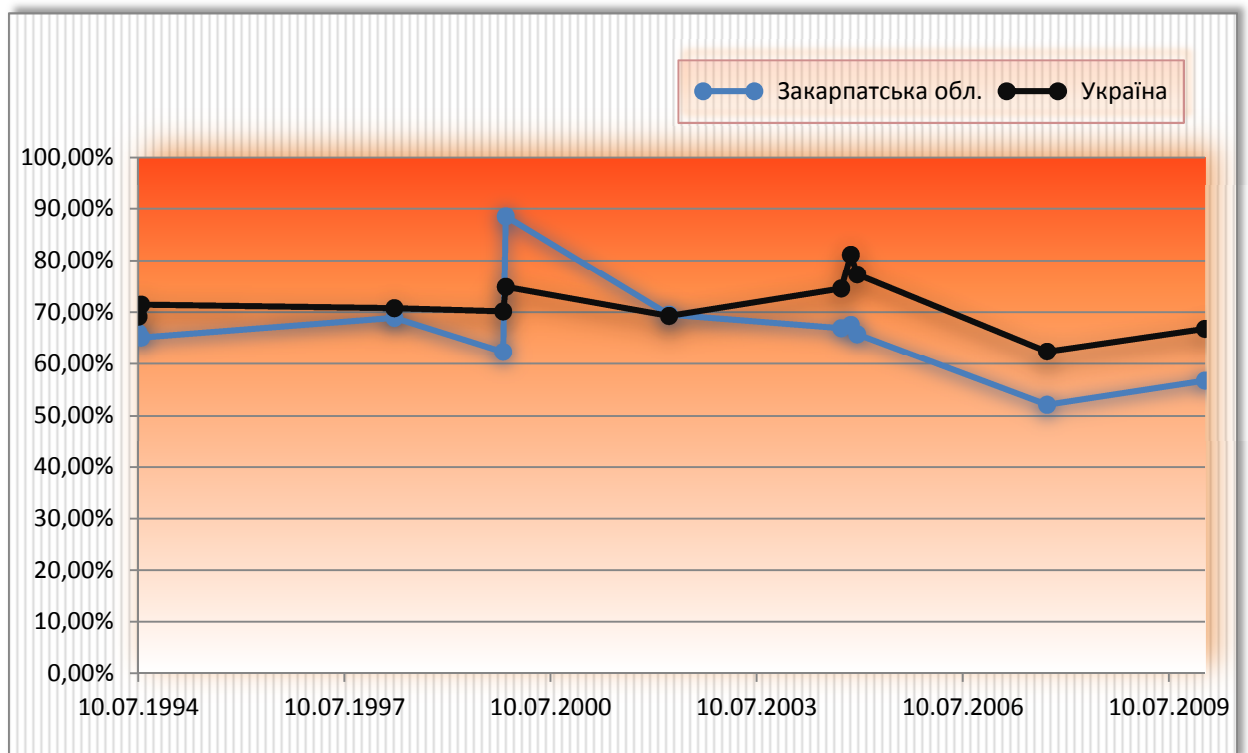

Рис.3. Явка виборців на виборах на Закарпатті та по всій Україні
[Дані Центральної Виборчої Комісії]

Територіальні виборчі округи
Закарпаття виборів Народних депутатів

України, які були сформовані Комісії України №82 від 28.04.12. Постановою Центральної Виборчої

Таблиця 3

**Перелік одномандатних виборчих округів
[Постанова Центральної Виборчої Комісії України №82 від 28.04.12]**

Назва округу	Склад
Одномандатний виборчий округ №68	<i>Центр</i> – місто Ужгород. <i>Межі:</i> міста Ужгород, Чоп, Ужгородський район. <i>Кількість виборців</i> – 159 208.
Одномандатний виборчий округ №69	<i>Центр</i> – місто Мукачеве. <i>Межі:</i> місто Мукачеве, частина Берегівського (виборчі дільниці № 210003, 210004, 210012, 210013, 210015, 210017, 210019, 210021, 210029 –210032, 210035), частина Іршавського (виборчі дільниці № 210172 –210180, 210203 – 210212, 210223 – 210228), частина Мукачівського (виборчі дільниці № 210303 – 210330, 210332 – 210339, 210343 – 210345, 210347 – 210365) районів. <i>Кількість виборців</i> – 160 169.
Одномандатний виборчий округ №70	<i>Центр</i> – місто Свалява. <i>Межі:</i> Великоберезнянський, Воловецький, Міжгірський, Перечинський, Свалявський райони, частина Мукачівського району (виборчі дільниці № 210278 – 210302, 210331, 210340 – 210342, 210346). <i>Кількість виборців</i> – 166 422.
Одномандатний виборчий округ №71	<i>Центр</i> – місто Хуст. <i>Межі:</i> місто Хуст, Хустський район, частина Іршавського (виборчі дільниці № 210168 –210171, 210181 – 210183, 210185 – 210190, 210192 – 210195, 210198 – 210202), частина Тячівського (виборчі дільниці № 210479 –210481, 210504, 210516, 210522 – 210524, 210529, 210534, 210535, 210537, 210538) районів. <i>Кількість виборців</i> – 154 245.
Одномандатний виборчий округ №72	<i>Центр</i> – місто Тячів. <i>Межі:</i> Рахівський район, частина Тячівського району (виборчі дільниці № 210474 – 210478, 210482 – 210503, 210505 – 210515, 210517 – 210521, 210525 – 210528, 210530 – 210533, 210536, 210539 – 210547). <i>Кількість виборців</i> – 173 489.
Одномандатний виборчий округ №73	<i>Центр</i> – місто Виноградів. <i>Межі:</i> місто Берегове, Виноградівський район, частина Берегівського (виборчі дільниці № 210001, 210002, 210005 – 210011, 210014, 210016, 210018, 210020, 210022 – 210028, 210033, 210034, 210036), частина Іршавського (виборчі дільниці № 210184, 210191, 210196, 210197, 210213 – 210222) районів. <i>Кількість виборців</i> – 147 026.

Як виявилось, вони сформовані таким чином, що досі ніхто достеменно не знає, яким принципом керувалися люди, коли

«нарізали» і затверджували саме ці межі. Невдоволення з боку громадськості, в першу чергу, зростає тому, що декотрі

райони “пошматовані” на дві, а то й три частини. До прикладу, згідно з розподілом, Мукачівський район у підсумку матиме двох народних депутатів, у той час як Іршавський – трьох. Та найбільший подив і навіть обурення частини закарпатців викликав той факт, що угорська громада взагалі залишилась без виборчого округу. В результаті частина мешканців Берегівського району, де компактно проживають представники цієї національності,

голосуватиме по 69-му округу із центром у Мукачеві, інша – по 70-му із центром у Виноградіві.

На парламентських виборах 2007 року схема виборчих округів була поділена по-іншому. На рис. 4. бачимо приблизний тодішній розподіл округів. Для порівняння на рис. 5. зображено новостворені округи Закарпатської області:

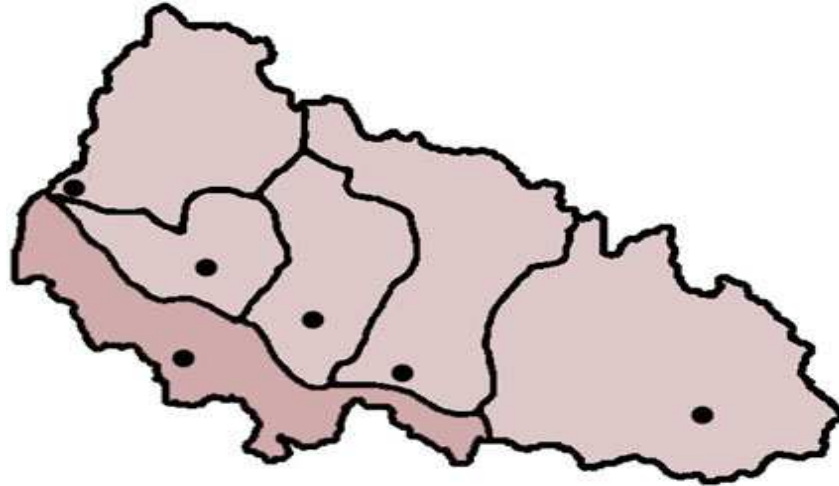

Рис 4. Одномандатні виборчі округи на Закарпатті на виборах 2007 року
[<http://karpataljalap.net/cikkek/2012-04-13/ilyen-volt-milyen-lesz.php>]

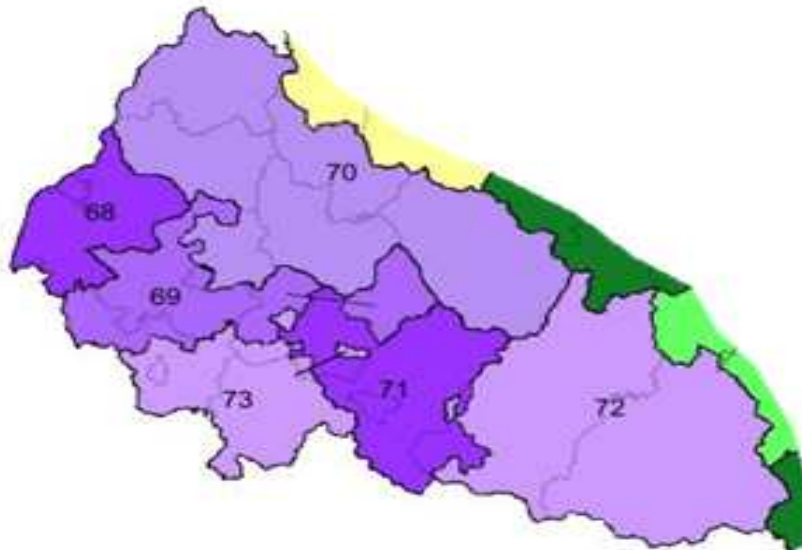

Рис 5. Одномандатні виборчі округи на Закарпатті на виборах 2012 року
[http://texty.org.ua/pg/news/movchun/read/36248/Mazhorytarni_okrugu_narizaly_na_koryst_regionaliv_KARY]

Виділена південно-західна частина території області на рисунку 4 як одномандатний виборчий округ практично співпадає з районами компактного проживання етнічних угорців Закарпаття.

Бачимо, що різниця між двома поділами значно помітна. Південно – Західна територія області явно розчленована, що може мати деяке відношення до угорськомовного

населення проживаючого саме в цьому регіоні.

На виборах 2007 року було чітко виділено 5 виборчих округів, які зображені у таб. 4.

Таблиця 4

Виборчі округи на позачергових парламентських виборах України

ТВО №66	Центр: місто Ужгород ТВО включає: міста: Ужгород, Чоп; Ужгородський район
ТВО №67	Центр: місто Свалява ТВО включає: райони: Великобerezнянський, Воловецький, Міжгірський, Свалявський, Перечинський.
ТВО №68	Центр: місто Мукачеве ТВО включає: місто Мукачеве; Мукачівський район
ТВО №69	Центр: місто Берегове ТВО включає: місто Берегове; райони: Березівський, Виноградівський, Іршавський
ТВО №70	Центр: місто Тячів ТВО включає: місто Хуст; райони: Рахівський, Тячівський, Хустський

Після виборів кожний округ проголосував та обрав переможців. В загальному на виборах переміг блок „Наша Україна-Народна Самооборона” і таким чином Закарпаття стало

єдиною областю, де даний блок здобув перемогу. Виборчі округи проголосували наступним чином:

Таблиця 5

Розподіл голосів у п'яти виборчих округах на виборах 2007-го року

Виб. окр. Партії	ок №66 м. Ужгород	ок.№67 м. Свалява	ок.№68 м.Мукачеве	ок.№69 м. Берегове	ок.№70 м. Тячів
Блок «Наша Україна – Народна самооборона»	20 240 (22,31%)	27 863 (32,42%)	30 389 (38,9%)	37 479 (33,03%)	36 915 (25,94%)
«Блок Юлії Тимошенко»	32 110 (35,4%)	27 331 (31,8%)	18 989 (24,31%)	30162 (26,58%)	33 208 (26,94%)
Партія регіонів	15 044 (16,58%)	14 799 (17,22%)	15 381 (19,59%)	21 107 (18,6%)	30821 (25%)
«Блок Литвина»	9 358 (10,31%)	6 737 (7,83)	2684 (3,43%)	4 223 (3,72%)	6488 (5,26%)
Соціалістична партія України	2 919 (3,21%)	1524 (1,77%)	1682 (2,15%)	8443 (7,44%)	2 803 (2,27%)
Комуністична партія України	1854 (2,04%)	1290 (1,5%)	1646 (2,1%)	1600 (1,41%)	2 321 (1,88%)

Бачимо, що Партія Регіонів досягла максимальних результатів в окрузі з центром Тячів. Блок Тимошенко переміг в окрузі №66 з центром м. Ужгород, а „Наша Україна”

перемогла в окрузі №68 з центром у Мукачеві.

Виборчі округи різних населених пунктів, районів та областей постійно

змінюються при проведенні тих чи інших виборів. Для кожного населеного пункту вони є різними і не повторюються за структурою. Постановою Центральної Виборчої Комісії було оприлюднено новий розподіл території України на виборчі округи, на якому Закарпаття поділене на 6 округів і розподіл цих округів є трохи дивним. На рис. 5. бачимо розподіл цих округів на території Закарпатської області. Різні тони кольору зображають межі округів. Проаналізувавши бачимо, що найбільш розірваними є південні та Південно-Західні території.

Так як ми говоримо про політичну боротьбу деякі ведучі політичні сили часто вмотивовані бажанням перемоги, і готові здійснювати певні кроки, які покращують їх результати в політичних перегонах. Ми не намагаємося нікого обвинувачувати в будь-чому, але розподіл округів ставить під сумнів ідею, цілі та логіку такого розрізу.

В історії, і в наш час так само, часто зустрічалися такі випадки коли певні політичні сили для підвищення своєї результативності використовують виборчі

округи. Це явище стало відомим як ефект „gerrymandering”.

Даним терміном характеризують дії змін меж виборчих округів з метою отримання політичної переваги. Засновник цього методу, Ельбрідж Джеррі, у 19-му столітті був керівником американського штату Массачусетс і для того, щоб перемогти створив дуже дивну систему виборчих округів. Опонентам політика цей розподіл нагадував форму саламандри. Вони об'єднали слова Джеррі та саламандер і утворили вираз «gerrymandering» для опису подібних махінацій.

Насправді при складанні виборчих округів інженери можуть використати та комбінувати безліч варіантів їх розподілу і кожний з цих варіантів буде сприятливим з точки зору одних партій на неприйнятним для інших партій. Ситуація закарпатської області подібна, і наголошуємо, не бажаємо звинувачувати кого-небудь, але розподіл округів свідчить про прояв деяких особистих інтересів.

Рис.6. Ефект «Gerrymandering»

[<http://image.absoluteastronomy.com/images/topicimages/g/ge/gerrymandering.gif>]

Висновки. Електоральна поведінка населення Закарпаття є досить стійкою, і разом з тим вона має яскраво виражену регіональну специфіку, яка вирізняється своєю самобутньою культурою та оцінкою політичних процесів в Україні, впливом національного різномайття етнічного складу в

політичному житті краю, унікальним географічним розташуванням, тощо. В електораті виборців простежується високий рівень стабільності політичних пріоритетів індивідів, що ґрунтуються на їх глибинних психологічних особливостях. Результати електоральної

поведінки сприяють політичній структуризації українського суспільства – консолідації соціальних груп; становленню повноцінної партійної системи. Саме ці процеси є запорукою розв’язання хронічної й

однієї з найбільш важливих політичних проблем країни – слабкої контрольованості діяльності владних органів соціумом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Вегеш М., Фединець Ч. Закарпаття 1919-2009 років: історія, політика, культура/ Ужгород: Ліра, 2010.
2. Голод Андрій Петрович. Суспільно-географічні аспекти політичної поведінки населення регіону (на матеріалах Львівської області) ЛНУ ім. Івана Франка. -Л., 2006.
3. Дністрянський М.С. Політична географія та геополітика України: Навчальний посібник.-Тернопіль. Навчальна книга – Богдан, 2010. – 344 с.
4. Миронюк В.М. Електоральна організація регіону (на матеріалах
- Галицьких областей). ЛНУ ім. Івана Франка. -Л., 2002.
5. Черкашин К. Електоральна диференціація території України // Політологічний вісник. – 2004. – №.16. – С. 160 –173.
6. Шаблій О.І. Електоральна географія // Соціально-економічна географія України: навч. Посібник / За ред. О.І. Шаблія. – 2-е вид. – Л.: Світ.
7. Шмигельський П. Результати виборів з 1998 по 2008 рр. та поляризація України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://naub.org.ua/p=1154>.

Zhulkanych В.М, Zhulkanych Ua.B
Uzhgorod National University, 88000 Uzhgorod, University st, 14
depgeo@univ.uzhgorod.ua

HUMAN GEOGRAPHY FEATURES ELECTORAL BEHAVIOR IN TRANSCARPATHTIA REGION PERIOD 2000 -2012 ..

Deals with social and geographical aspects of electoral behavior of the population of administrative units of the country as a component of the political sphere of society.

Keywords: electoral behavior, population, and social groups.

Жулканич В.М., Жулканич Я.Б.
Ужгородский национальный университет, 88000, г. Ужгород, ул. Университетская, 14
depgeo@univ.uzhgorod.ua

ОБЩЕСТВЕННО-ГЕОГРАФИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ЭЛЕКТОРАЛЬНОГО ПОВЕДЕНИЯ НАСЕЛЕНИЯ ЗАКАРПАТСКОЙ ОБЛАСТИ ЗА ПЕРИОД 2000-2012ГГ .

Освещены общественно-географические аспектов электорального поведения населения административной единицы страны как компонента политической сферы общества.

Ключевые слова: электоральное поведение, населения, социальные группы.